

Тијана И. БАЛЕК*
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 3. 10. 2024.
Прихваћен: 27. 2. 2025.

БИИМПЕРФЕКТИВНИ И ВИДСКИ ТРИПЛЕТИ: ИЗМЕЂУ ГРАМАТИЧКОГ ТУМАЧЕЊА И ПРАГМАТИКЕ (НА МАТЕРИЈАЛУ РУСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА)

Услед развијеног деривационог потенцијала глагола у језицима које посматрамо стварају се различите видске формације. Једна од њих су и триплети, између осталог видски и биимперфективни, на чије постојање и место у систему настојимо да укажемо. Пошто је реч о систему који се и даље развија, сматрамо да презентовани увиди могу бити корисни за дефинисање граматичког статуса јединица дате категорије, те могућу прогнозу анализираних формације или њених појединачних чланова.

Кључне речи: видски триплети, биимперфективни триплети, префиксација, секундарни имперфективи, двовидски глаголи, руски и српски језик.

1. У раду се указује на граматичке особине и прагматичку вредност тзв. *видских триплета* или *видских тројки* (рус. *видовые тройки*) – једну од неколико могућности којима се видска парадигма може полиморфно представити – за које се сматра да су последица граматикализације имперфективизације, што показује чињеница да се трећи члан формира и када не постоје семантички услови за то, па их је потребно посматрати као особиту реализацију видске парности, аспектуално јединство¹ (Петрухина 2009: 87–88; Јасаи 1997: 74; према Балек 2021: 64).

Наиме, видски триплети образују се секундарном имперфективизацијом префиксираних глагола код којих префикс, поред резултативне има и конкретну семантику, те одговара једној од сема мотивног глагола, што значи да су низови састављени од основног облика глагола, његове префиксираних варијанте (садржи део значења који одговара мотивном) и секундарно импер-

* tijana.balek@ff.uns.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0002-1391-1570>

¹ О разматраним питањима више података налази се у дисертацији (Балек 2021). Овде се видским триплетима и сродним формацијама пажња поклања селективно, али с ослонцем на поменути извор, у којем се може пронаћи и више литературе о предметној теми.

фективизованог глагола, уп.: *клеить* : *склеить* : *склеивать* или *бинтовать* : *забинтовать* : *забинтовывать* (Петрухина 2009: 85–87, 114), где један пар чине *клеить* : *склеить* и *бинтовать* : *забинтовать*, а други *склеить* : *склеивать* и *забинтовать* : *забинтовывать* (Балек 2021: 64). Секундарни имперфективи у саставу таквих низова у највећем броју случајева одликују се просторном (конкретном или апстрактном) семантиком, међутим, уколико се образују од глагола без просторне компоненте (нпр. *есть* : *съесть* : *съедасть*, *расти* : *вырасти* : *вырастать*), реч је о непроцесуалности и резултативности, које условљавају итеративну употребу (Петрухина 2009: 86, 87 према Балек 2021: 64). Према томе, уколико оба глагола несвршеног вида (даље НСВ) нису видски претенденти глаголу свршеног вида (даље СВ), не чине сви низови глагола с одговарајућим бројем чланова *видске* триплете, већ је рећ о *морфолошким биимперфективним* триплетима (Зализњак/Микасљан 2010: 131–132 према Балек 2021: 64).

С друге стране, сматра се и да чланови видских триплета нису међусобно равноправни, односно једном глаголу СВ не могу одговарати 2 облика НСВ (Апресјан 1997; Булигина/Шмељев 1997; Зализњак/Шмељев 2000; Петрухина 2009: 88 према Балек 2021: 64–65). Другим речима, природа опозиције остаје бинарна, а трећи члан се различито класификује – нпр. пар чине основни глагол НСВ и префиксална варијанта СВ (*таять* : *растаять*), док је секундарни имперфектив *растаивать* глагол без парњака СВ (тзв. *imperfectiva tantum*); слично је и код префиксалног пара *сгореть* : *сгорать*, где је мотивни *гореть* такође *imperfectiva tantum* (Апресјан 1997: 14–15; Петрухина 2009: 88 према Балек 2021: 65). Супротно томе, по другој концепцији парњаци су префиксирани глаголи СВ и НСВ: *съесть* : *съедасть*, *выпить* : *выпивать* и др. (Булигина/Шмељев 1997; Зализњак/Шмељев 2000 према Балек 2021: 65).

Премда постоје различите дефиниције видских триплета у литератури, лексикографски подаци додатно компликују њихово одређење: „у БАС-у се као видски парови дефинишу једино они глаголи који су образовани секундарном имперфективизацијом – попут *прочитать* : *прочитывать* или *растаять* : *растаивать*, док се облици без префикса, попут *таять*, дефинишу као *imperfectiva tantum* (Петрухина 2009: 88). Дакле БАС, баш као и српски лексикографски извори, не (пре)познаје *видске* триплете; МАС, с друге стране, наведене облике и препознаје и дефинише као *видске* триплете (према Петрухина 2009: 88)” (Балек 2021: 65).

1.1. Разматрана аспектуална формација по први пут је у литератури на српском језику сагледавана у дисертацији (Балек 2021), где се skupина чије се граматичке особине у наставку описују одређује и анализира као „Тип 1” проширења *видске* парадигме са по три подтипа (Балек 2021: 129, 130–134). Дакле, сходно установљеној методологији, овом се приликом фокусирамо на случајеве када глагол НСВ има секундарно имперфективизоване облике, тј. када у парадигми постоје два облика НСВ – непрефиксирани и секундарно имперфективизовани (префиксирани), настао од *видског* пара СВ основног глагола. Другим речима, сагледавамо *биимперфективне* трипле-

те као надређену групу која укључује и *видске* триплете, што имплицира да разматрани низови садрже глаголе који у читавој семантичкој структури функционишу као варијантни облици НСВ мотивног глагола, али и оне који такву особину показују у барем једном значењу (Балек 2021: 129). Према представљеном граматичко-творбеном моделу издвојени су и случајеви префиксираних глагола (без основног, непрефиксираних) са различитим суфиксима – реч је о триплетима који садрже глаголе НСВ с морфолошком варијативношћу суфиксалних форманата (-а- / -ыва-), односно, о глаголима који припадају првом аспектуалном типу (Апресјан 1995), а наведени суфикси су битан семантичко-диференциони елемент (према Балек 2021: 129). Прелазност и непрелазност мотивних глагола такође могу бити важне за разликовање неколиких типова *видских тројки*, на што је у литератури указивано (нпр. Храковски 2005: 53; Јасаи 2001: 107 према Балек 2021: 129).

1.2. Материјал је организован према (а) типу мотивног глагола НСВ и (б) односу који се успоставља међу члановима низа; те стога издвајамо глаголе који би чинили формацију блиску традиционалним *видским триплетима* (2.1.), глаголе који нису *видски парњаци* у свим значењима (2.2.) и низове у којима је полазни глагол *двовидски* (2.3.). Анализа последње групе триплета отвара питање статуса *двовидских глагола* због њихове творбене сложености.

2. За потребе овога рада сагледано је неколико префиксалних форманата у својству перфективизатора и идентификован је већи број низова према моделу НСВ – СВ – НСВ, где је први глагол НСВ лексема без префикса, а други је секундарно имперфективизована варијантна форма глагола СВ изведена различитим префиксима.

2.1. Група триплета са префиксом *за-* најпродуктивнија је у корпусу. У руском језику идентификовани су: *арканить – заарканить – заарканивать, боронить – заборонить – заборанивать, вербовать(ся) – завербовать(ся) – завербовывать(ся), густить – загустить – загущать, драсть – задрать – задирать, мерзнуть – замерзнуть – замерзать, месить – замесить¹ – замешивать, твердеть – затвердеть – затвердевать, штамповать – заштамповать – заштамповывать* и др. (Балек 2021: 130–131). Ниженаведеним примерима илуструје се да су чланови низова *видски претенденти*, будући да се могу заменити у задатом контексту, уз измене одређених елемената који би указивали на трајање ситуације, без обзира на то што је у (1) а) и б) на позицији објекта животиња, а у (1) в) људско биће:

- (1) а) *Арканил хряка, приторачивал к седлу. Лошадь шла криво, то и дело подвигивая, чтобы сдернуть оттягивавшуюся подпругу* (Иличевский, А. Штурм // «Новый Мир», 2007, НКРЯ);
- б) *Тройка верховых помчала в открытое поле и заарканила зауросившую кобылу* (Берсенев, Н. Про Федоркина-меньшого // «Уральский следопыт», 1982, НКРЯ);
- в) *Я вот все думаю, невестка: я-то где был, когда Костик тебя заарканивал?* (Полонский, Г. Репетитор (1977–1995), НКРЯ);

- (2) а) *Перед такими, как Винтрон, стоит задача **вербовать** агентов влияния.* (Салуцкий, А. Немой набат // «Москва», 2019, НКРЯ);
 б) [...] *когда ее родителей, папу, затем и маму, куда-то **завербовали** и увезли, более о них ни слуху и ни духу не было* (Астафьев, В. Пролетный гусь (2000), НКРЯ);
 в) *До осени прекратится запугивание учащихся консерваторскими экзаменами, при помощи которого **завербовывают** себе побольше частных учеников* (Швец, В. А. Дневник (1965), НКРЯ).

У српском језику су према гореописаном моделу издвојени следећи низови: *зеленети – зазеленети – зазелењивати, шиљити – зашиљити – зашиљивати, пенити – запенити – запењивати, петљати – запетљати – запетљавати, кривити – закривити – закривљавати, кућити – закућити – закућавати, блеснути – заблеснути – заблесњавати, војводити – завојводити – завојвођивати* итд. (Балек 2021: 133). Специфичност материјала представљају низови са више од три члана, који садрже један непрефиксирани глагол НСВ и два префиксирани глагола НСВ: *минутити – заминутити – заминовати – замињивати* (Балек 2021: 133). Важно је истаћи да се трећи члан већине наведених триплета не може идентификовати у корпусима српског језика (KCCJ, SRWAC), а и уколико је присутан, фреквенција је врло ниска. Рецимо, префиксали глагола *зеленети* — *зазеленети* и *зазелењивати* истовремено означавају почетак добијања зелене боје, али и завршетак тог процеса (својеврсна акционална колизија), па ипак, упркос сложености ситуација коју оба глагола са префиксом по дефиницији могу означавати, трећи члан низа није регистрован у електронским корпусима; а одсуство секундарно имперфективизоване варијанте у активном фонду показују и низови *крвитити – закрвитити – закрвљивати, искати – заискати – заискавати, жмурити – зажмурити – зажмутивати, руменити – заруменити – зарумењивати, врљати – заврљати – заврљивати, бленути – забленути – заблењивати, блатити – заблатити – заблаћивати, блеснути – заблеснути – заблесњавати* (Балек 2021: 179–180). С друге стране, трећи члан наредних низова јесте присутан у електронским корпусима, али углавном је реч о по једном или неколико примера: *блудети – заблудети – заблуђивати, шиљити – зашиљити – зашиљавати, сводити – засводити – засвођивати, белити – забелити – забеливати*².

- (3) *Свима је заједничко само да своје зубе не престају **зашиљавати** дрвеним прutom* (rastko.org.rs, SRWAC);
 (4) *Да ни мештанима Ерзерума мастика није мрска запазио сам још 1970-тих док су је по кафанама мераклијски **забељивали** водом* (standard.rs, SRWAC);
 (5) [...] *карактерише га драматуришки модус који **засвођује** прве две приче* (kombib.rs, SRWAC).

2.1.1. Слично стање се уочава и када су префиксали изведени другим префиксима, попут *про-* или *пре-*: *будити (се) – пробудити (се) – пробуђивати*.

² У корпусу је пронађен варијантни облик *забељивати*.

ти се, мозгати – промозгати – промозгавати, пупети – пропуе(а)ти – пропуавати, тутњати – протутњати – протутњавати и цветати – процветати – процветавати (Балек 2021: 214). Уп. такође податак да су мотивни кришити и префиксал прекришити далеко заступљенији у активном корпусу од секундарно имперфективизованог прекришавати³, што сигнализира или да је овај итеративни глагол релативно скоро ушао у систем триплета, или пак да се његово присуство у свести носилаца језика доживљава као сувишно и зато маргинализује (Балек 2021: 335), што ће вероватно резултирати његовим коначним изласком из употребе.

- (6) [...] био је врло изненађен видевиши господина Фога како **прекришава** своју тачност и појављује се у том неубичајеном часу (Верн Ж. Пут око света за 80 дана, КССЈ)⁴.

2.1.2. Ексерципирана грађа на руском језику специфична је због уочене лексичке хомонимије, нпр. код *мотать*² – *промотать*² – *проматывать*¹, *палить*² – *пропалить*² – *пропаливать*, *паять* – *пропаять* – *пропаивать*¹, *тухнуть*² – *протухнуть* – *протухать* и др. (Балек 2021: 212). Мада се ниједан од наведених трећих чланова низа не одликује великом фреквенцијом у НКРЈ, на основу најзаступљенијег – *проматывать*, може се уочити да више од половине (73 од 123) припада текстовима у раздобљу од друге половине 18. в. до прве половине 20. в., што је показатељ сложеног развоја и глаголске морфологије и триплета као структурног јединства глагола. Дакле, о заступљености секундарних имперфектива у активном фонду може се говорити само у појединачним случајевима: нпр. *проверчивать* се појављује свега 4 пута, и то у текстовима из средине 18. и средине 20. века, који тематски припадају различитим областима – пољопривреди и научно-технолошком домену. Лексичка хомонимија чланова триплета нема утицаја на фреквенцију секундарно имперфективизованих глагола, који су обично најмање заступљени, нпр. *проверчивать* (у низу *вертеть* – *провертеть* – *проверчивать*), *прогоркать* (*горкнуть* – *прогоркнуть* – *прогоркать*⁵), *провеивать* (*веять* – *провеять* – *провеивать*⁶), *пропесочивать* (*песочить* – *пропесочить* – *пропесочивать*).

- (7) В центре этого углубления **проверчивается** сквозное отверстие диам (Розенберг, А. Самодельный патрон // «В мастерской природы», 1927, НКРЈ);
- (8) Там на собраниях так **пропесочивали** — на всю жизнь запомнилось (Костина, Е. Кто в ответе за ребенка? (2001) // «Семья», 14.11.2001, НКРЈ).

³ Узевши у обзир КССЈ и SRWAC, укупна фреквенција износи 2.

⁴ Пример преузет из (Балек 2021: 335).

⁵ Денотира одговарајуће својство хране и хранљивих материја (према Балек 2021: 232), као и друге творевине чији су оне саставни део, уп. у примерима из НКРЈ контекстуално експлициране допуне на позицији субјекта *мука*, *мыло*, *жиры*, *масло*, *жирные кислоты*.

⁶ Триплети се образују у значењу 'помоћу ветра или вејалице очистити зрнелвље од прљавштине', а *провеивать* је у НКРЈ је забележен са 11 реализација – у већини објекатске допуне означавају житарицу, у једном примеру је фигуративно употребљен са значењем *очистити*, док у 2 примера функционише као пар глаголу *провеять* иако то није наведено у консултованим речницима (Балек 2021: 232–233).

2.1.3. Ниска фреквенција секундарних имперфектива запажа се и код трочланих низова са префиксом *при-*: *близиться – приблизиться – приближаться, ласкать – приласкать – приласкивать, липнуть – прилипнуть – прилипать, мерить – примерить – примеривать, мирить – примирить – примиривать, найтовить – принайтовить – принайтовливать и чесать – причесать – причесывать* (Балек 2021: 275). Међутим, низ *ластиться – приластиться – прилащаться* погодан је да илуструје неправу биимперфективне триплете: 1. члан ланца (глагол НСВ) најчешће се среће, док се секундарни имперфектив уопште не појављује, а префиксирани облик СВ се јавља у занемариво малом броју реализација (Балек 2021: 286). Сем видске, у овом низу приметна је измена и лексичке семантике, будући да глагол није само перфективизован помоћу форманта *при-*, већ је инхерентној афективној (уз услов да се на позицији објекта налази људско (или живо) биће) придодата и просторна компонента (Балек 2021: 286).

- (9) *Не без юмора в движениях она на мгновение как бы **приластилась** к нему, причем ее подбородок скользнул по его лысине* (Аксенов, В. Новый сладостный стиль (1997), НКРЯ);
- (10) *Когда проводили припозднившихся гостей, Шуручка, вся еще в на- строении, легла и **приластилась** к нему* (Владимир Маканин. Ан- тилидер (1970-1990), НКРЯ).

2.1.4. С друге стране, сви чланови следећег низа имају адлативну ком- поненту и сви су део активног фонда: *ближити – приблизити – приближа- вати*. Уп.:

- (11) а) *Ближи се зима;*
 б) *Приближава се зима;*
 в) *Зима се добрано приближила.*

2.1.5. Дакле, биимперфективни и триплети који се могу класификовати као видски триплет у традиционалном смислу показују једну заједничку особину и у руском и у српском језику: њихова заступљеност је ниска, а сва- како најнижа у поређењу са осталим члановима низа. Дискурсивна употреба није маркирана, будући да се углавном могу срести у текстовима различите тематике, док поједини секундарни имперфективи показују специфичности у погледу времена када су регистровани у активном фонду.

2.2. Узевши у обзир прагматику триплета, а уједно и као аргумент упо- требе хиперонимског термина *биимперфективни* а не *видски* триплет, чини нам се важним да скренемо пажњу на горенаведене податке да глаголи могу образовати ове низове и на основу дела своје семантичке парадигме⁷. Ова чињеница знатно отежава замену чланова факторима, који су тесно повезани са значењем свих чланова одговарајућег низа. На пример, као имперфектив- ни корелати глагола СВ *зафрахтовать* у речнику су наведени *фрахтовать* и *зафрахтовывать*, премда *фрахтовать* није видски корелат префиксираном глаголу у свом 1. значењу 'закључивати уговоре о превозу терета или пут-

⁷ Код Балек (2021: 159) се то посматра као „унутрашња” дефектност – дефектност унутар ланца.

ника морским, речним и сл. видовима транспорта'; док *путать* корелира с видским паром *запутать* : *запутывать* у 1. и 3. значењу (од 4), тј. 'без реда преплести, заплести нешто' и 'довести кога у заблуду' (Балек 2021: 159). Сличан принцип уочава се и код *прудить* – *запрудить* – *запруживать*, који триплет чине у значењу 'преградити браном какву водену површину', као и код *потевать* – *запотеть* – *запотевать* у значењу 'постати влажан од паре'; по овом принципу триплете формирају и *плести* – *заплести* – *заплетать* (када је реч о коси), те *мочить* – *замочить* – *замачивать*, када се квалификује стање објекта који се чини влажним (Балек 2021: 159).

2.3. Указаћемо овом приликом, тек ради илустрације, и на неколико случајева када се као почетни чланови низова јављају двовидски⁸ глаголи без префикса, рецимо у руском језику *арендовать* – *заарендовать* – *заарендовывать*, *арестовать* – *заарестовать* – *заарестовывать* и *патентовать* – *запатентовать* – *запатентовывать*, који су настали од глагола страног порекла. Оваква прагматичка вредност двовидских глагола, као и перфективизација помоћу префикса и секундарна имперфективизација, показује да двовидски глаголи страног порекла теже да буду потпуно уклопљени у морфолошки систем, али и да, због развијене деривације, двовидски глаголи без префикса губе употребну вредност СВ (Балек 2021: 131). Дистрибуција наведених глагола у НКРЈ говори да је процес потпуне адаптације ипак сложен и дуготрајан, условљен не само фреквенцијом употребе самог глагола него и његовом семантиком.

У случају низа *арендовать* – *заарендовать* – *заарендовывать* најзаступљенији је мотивни глагол (666), префиксал СВ далеко је слабије присутан (34), док је фреквенција секундарно имперфективизованог глагола занемарива (само 2). Мотивни двовидски и даље задржава своја граматичка (видска) својства у контексту, а узрок може бити конкуренција глагола *арендовать* у руском језику са изворним значењским еквивалентом попут *снимать* (Балек 2021: 158). С друге стране, *арестовать* (8903) је уклопљен у граматички систем руског језика, о чему сведочи и заступљеност његове префиксалне варијанте *заарестовать* у НКРЈ (134), док секундарни имперфектив *заарестовывать* има фреквенцију 10 (Балек 2021: 158). На основу слабе заступљености, или пак незаступљености трећег члана низова, може се констатовати да се услед префиксације двовидских глагола најпре формира лексема СВ која одређено време функционише у језику самостално, након чега се ствара потреба за њеном имперфективизацијом, но будући да трећи члан у актуелном пресеку развоја језика није широко заступљен, мотивни двовидски и његова префиксирана варијанта (тј. 1. и 2. члан) у чвршћем су односу видске корелације, него два префиксирана глагола СВ и НСВ (2. и 3. члан) (Балек 2021: 158).

Секундарни имперфектив *запатентовывать* најмање је присутан (фреквенција 2), двовидски глагол-мотиватор *патентовать* забележен у 64

⁸Разуме се, с обзиром на граматичке особине почетног глагола, триплет се не може назвати биимперфективним, а није ни реч о видском триплету у традиционалном смислу.

примера, док је најзаступљенији префиксал СВ *запатентовать* (228). Далеко већа фреквенција префиксала у односу на мотивни двовидски глагол може бити сигнал да је он највероватније изгубио својства двовидности, односно да је граматичко значење НСВ постало доминантно (према Балек 2021: 158). Уп.:

- (12) а) *Синтетические лекарства **патентовались** на длительные сроки и продавались по высоким ценам...* (Медведев Ж. Выживание живого // «Наука и жизнь», 2009, НКРЯ);
- б) *Этот метод **запатентовали** в Японии, Южной Кореи и ряде других странах* (Артюхина, О. Жидкие кристаллы: от телевизора до антибиотиков // «Наука в России», 2012, НКРЯ);
- в) *Один за другим **запатеновывают** свои изобретения засыпных аппаратов Гофф, Браун, Шарлевиль, Мак-Ки* (Александров И., Григорьев Г. Курако (1939), НКРЯ).

У српском језику се могу издвојити нпр. нивови *благодарити* – *заблагодарити* (*се*) – *заблагодаривати* (*се*) и *коначити* – *законачити* – *законачивати*, у којима секундарни имперфективи-итеративи *заблагодаривати* и *законачивати*, иако регистровани у речницима, нису присутни у активном фонду (ни у електронским корпусима, ни у интернет претрази) (Балек 2021: 179). У нивовима у којима је полазни члан двовидски глагол, он је уједно и најзаступљенији елемент низа, што је својствено глаголима у оба разматрана језика, независно од префикса којим су изведени префиксал СВ и секундарни имперфектив. Међутим, унутрашња видска парадигма самих двовидских глагола може бити сложенија него што се на први поглед чини. Двовидски глагол *миновать* полазни је члан биперфективног низа *миновать* – *минуть* – *проминовать*, у којем је први глагол СВ изведен суфиксом *-ну-*, а други префиксиран⁹. Према МАС, двовидски *миновать* у примарном значењу 'проћи оставивши нешто иза себе' (као и у 4. значењу; док у 2. и 3. задржава двовидност) може имати парњак СВ *минуть*, а анализа одреднице *проминовать* из БАС показује да и дати глагол може бити парњак СВ наведеном двовидском (Балек 2021: 232), премда у врло ограниченим случајевима пошто је застарео.

Индикативан је и низ *ноћити* – *преноћити* – *преноћивати*, у којем је секундарни имперфектив такође присутан с изузетно ниском фреквенцијом (у SRWAC 1, а по који пример може се наћи претрагом интернета), те, имајући на уму да је полазни глагол двовидски и да има и деривата изведених другим префиксима, чиме му се шири творбени опсег, сматрамо да се може рећи да је започет процес преласка двовидског глагола *ноћити* у граматичко значење НСВ (према Балек 2021: 335):

- (13) *Где је било цивилизације, оданле су били истерани, нису се могли бавити земљорадњом, нису смели градити куће, морали су **преноћивати** изван градских зидова...* (Историја новосадских Јевреја 1972: 9).

⁹ Овакви случајеви представљају једну од врста тзв. „2. подтипа” проширења видске парадигме Типа 1, према типологији дефектности видске парадигме представљеној у (Балек 2021).

3. Ова кратка анализа, оријентисана претежно на биимперфективне и видске триплете, али спорадично и на друге манифестације небинарних видских творевина, показала је да чланови унутар низова нису у равноправном односу. У многим случајевима, како је показано, доминантан је полазни глагол НСВ без префикса (узрок такве појаве може бити ширина семантичког опсега основног глагола). Глагол СВ је слабије заступљен али у већини случајева фреквентан, док се секундарно имперфективизовани глагол или уопште не појављује у електронским корпусима и интернет претрази, или пак има незнатну учесталост. Сходно томе, могуће је претпоставити да ће два префиксирана глагола чинити видске парове (префиксирани СВ и секундарни имперфектив), чиме постоји могућност удаљавања мотивног из анализираног трочланог (или вишечланог) система. Међутим, постоји и могућност да мотивни глагол буде саставни елемент више триплета, формално маркираних различитим префиксима, наравно, уз семантичке специфичности свих чланова одговарајућег низа.¹⁰

Представљени подаци, посебно заступљеност секундарних имперфектива, наводе на закључак да је њихова граматичност упитна. Иако је реч о продуктивном творбеном моделу, активни узус сведочи да су корисници језика склони да секундарне имперфективе изводе без правила и објективне нужности како би изразили понављање неке радње која се редовно извршава (према Балеk 2021: 160).

Ипак, карактер денотиране ситуације такође може имати утицаја на одабир глагола којим ће она бити презентована, уколико су приближно једнако заступљени префиксали СВ и НСВ, чиме се успостављају по 2 видска пара, премда секундарни имперфективи (без обзира на суфикс) углавном имају итеративно значење (према Балеk 2021: 160). Одсуство и ниска фреквенција секундарних имперфектива у активном фонду (у електронским корпусима и на интернету) сугеришу да „трећи члан” триплета мења своју прагматику, а узрок се не може прецизно дефинисати. Каква је перспектива развоја биимперфективних и видских триплета за сада се не може поуздано рећи, али на основу ниске фреквенције секундарних имперфектива, можемо очекивати или њихов потпуни нестанак из система, или пак семантичку, а тиме и граматичку модификацију.

Слаба заступљеност секундарних имперфектива и итеративних изведеница у низовима у којима је полазни глагол двовидски може се аргументовати управо двојственом граматичком природом иницијалних чланова низа, показујући да је видска диференцијација у том случају, без обзира на употребну вредност конкретног глагола и број граматичких перфективизованих деривата, и даље нестабилна.

¹⁰ Поставља се питање има ли мотивни непрефиксирани глагол уопште одговарајући видски парњак (о глаголима без видског парњака в. Балеk 2023), или се ради о развијеном семантичком потенцијалу (Балеk 2021: 160).

ЛИТЕРАТУРА

- Апресјан 1995:** Ю. Д. Апресян, Трактовка избыточных аспектуальных парадигм в толковом словаре, в: Ю. Д. Апресян (ред.), *Избранные труды* т. II. *Интегральное описание языка и системная лексикография*, Москва: Школа «Языки русской культуры».
- Апресјан 1997:** Ю. Д. Апресян, Лексикографическая трактовка вида, в: М. Ю. Черткова (ред.), *Труды аспектологического семинара филологического факультета МГУ им. Ломоносова*, т. II, Москва: Изд-во МГУ, 7–20.
- Балек 2021:** Т. Балек, *Дефектност видске парадигме у руском и српском језику*, Нови Сад: Филозофски факултет. [непубликована докторска дисертација]
- Балек 2023:** Т. Балек, *Моноаспективи у руском и српском језику*, Нови Сад: Филозофски факултет.
- БАС – В. И. Чернышев (отв. ред.), Словарь современного русского литературного языка, т. I–XVII, Москва – Ленинград: Изд-во Академии Наук СССР.
- Булигина/Шмелев 1997:** Т. В. Булигина, А. Д. Шмелев, *Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики)*, Москва: Языки русской культуры.
- Зализняк/Микаељан 2010:** А. А. Зализняк, И. Л. Микаељан, О месте видовых троек в аспектуальной системе русского языка, в: А. Е. Кибрик, *Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии* [по материалам ежегодной Международной конференции «Диалог» (2010)], Москва: Издательский центр РГГУ, 130–136.
- Зализняк/Шмелев 2000:** А. А. Зализняк, А. Д. Шмелев, *Введение в русскую аспектологию*, Москва: Языки русской культуры.
- КССЈ – Корпус савременог српског језика на Математичком факултету Универзитета у Београду. <http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/korpus> (7. 9. 2024)
- МАС – А. П. Евгеньева (отв. ред.), Словарь русского языка, т. I–IV. – 4-е изд., стер., Москва: Изд-во Русский язык.
- НКРЯ – Национальный корпус русского языка. <http://www.ruscorpora.ru/search-main.html> (17. 3. 2025)
- Петрухина 2009:** Е. В. Петрухина, *Русский глагол: категории вида и времени (в контексте современных лингвистических исследований)*, Москва: МАКС Пресс.
- РМС –М. Стевановић (ур.), Речник српскохрватског књижевног језика, т. I–VI, Нови Сад: Матица српска – Загреб: Матица хрватска.
- Храковски 2005:** В. С. Храковский, Аспектуальные тройки и видовые пары, *Русский язык в научном освещении*, 1(9), 46–59.
- Јасан 1997:** Л. Јасан, О принципах выделения видовой пары в русском языке, *Вопросы языкознания*, 4, 70–84.
- Јасан 2001:** Л. Јасан, О специфике вторичных имперфективов видовых корреляций, в: С. А. Шубрик (отв. ред.), *Исследования по языкознанию: К 70-летию чл.-кор. РАН А. В. Бондарко*, Санкт-Петербург: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 106–118.

Историја новосадских Јевреја 1972: *Istorija novosadskih Jevreja*, Tel Aviv: Odbor za pomen novosadske racije u Israelu. <https://jevrejskadigitalnabiblioteka.rs/bitstream/id/6936/IstorijatNovosadskihJevrejaOCR.pdf> (17. 3. 2025)
SRWAC – https://www.clarin.si/noske/all.cgi/wordlist_form?corpname=srwac (7. 9. 2024)

Тиана И. Балек

БИИМПЕРФЕКТИВНЫЕ И ВИДОВЫЕ ТРОЙКИ: МЕЖДУ ГРАММАТИЧЕСКИМ
ОПРЕДЕЛЕНИЕМ И ПРАГМАТИКОЙ (НА МАТЕРИАЛЕ РУССКОГО И СЕРБСКОГО
ЯЗЫКОВ)

Резюме

В статье анализируются биимперфективные и видовые тройки, состоящие из трех членов, а именно: беспрефиксного глагола несовершенного вида (НСВ), префиксального глагола совершенного вида (СВ) и вторичного имперфектива. В ходе анализа материал организован в соответствии с типом мотивирующего глагола НСВ и отношениями, складывающимися между членами определенной тройки. Следовательно, глаголы распределены по нескольким группам: тройки, наиболее близкие к традиционному определению «видовой тройки» (2.1), тройки, в составе которых глаголы не являются видовыми коррелятами во всех значениях (2.2), и тройки, в которых начальный глагол не обладает грамматическим значением НСВ, а является двувидовым (2.3). Анализ показал, что отношения между членами каждой пары выстраиваются иерархически, поскольку в большинстве случаев вторичный имперфектив либо вообще не используется, либо обладает низкой частотностью в активном употреблении (то есть в электронных корпусах и в интернете).

Из-за такой подвижности можно сделать вывод, что данная система находится в развитии и что на данный момент невозможно четко определить, какие глаголы выйдут из этой системы и какова будет их судьба в лексическом строе русского и сербского языков.

Ключевые слова: видовые тройки, биимперфективные тройки, префиксация, вторичные имперфективы, двувидовые глаголы, русский и сербский языки.